

Introduce Goal-Free Evaluation Model

معرفی الگوی ارزشیابی هدف-آزاد اسکریپتون

مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی

درس ارزشیابی برنامه پیشرفته

جلسه سوم

فهرست مطالب

اهداف کلی	۳
۱ مقدمه ای بر الگوی هدف آزاد	۳
۱,۱ مبنای الگوی هدف آزاد	۳
۱,۲ تاریخچه تحولات ، ابداع کننده و مدافعان الگوی ارزشیابی هدف- آزاد	۴
۲ مبنای الگوی هدف آزاد	۶
۲,۱ مبنای نظری الگو	۶
2.2 اهداف الگو و متغیرهای اصلی الگو	۷
۲,۳ ابزارهای جمع آوری داده ها	۷
۲,۴ روش های تحلیل داده ها	۸
۲,۵ منابع کسب اطلاعات الگو و چگونگی استفاده از یافته ها	۸
۳ مزایا ومحدودیت های الگوی هدف آزاد	۹
۳,۱ محدودیت های الگو	۹
۳,۲ مزایای الگو	۹
۳,۳ نقدی بر الگوی ارزشیابی هدف-آزاد	۱۰
خلاصه	۱۱
منابع	۱۲

اهداف کلی

در تدوین این درس اهداف کلی زیر مورد نظر است.

انتظار می رود شما بعد از خواندن مطالب این نوشته به اهداف زیر ناآشنا باشید.

آشنایی با:

۱. مبانی الگوی هدف آزاد
۲. ابداع کننده و مدافعان الگو
۳. اهداف الگو
۴. منابع کسب اطلاعات
۵. محدودیت و مزایای الگو

شناسه جستار

عنوان جستار: الگوی ارزشیابی هدف-آزاد

نویسنده: لیلا بذرافکن

مربی مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی

آخرین تاریخ به روز رسانی: ۱۳۸۹/۹/۱

طراح آموزشی: دکتر مانوش مهربانی

کارشناس آموزشی معاونت آموزشی دانشگاه علوم پزشکی

ویرایش: مریم فخرزاد و زهرا صفاری

کارشناسان مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی

با همکاری:

مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی

قطب علمی آموزش الکترونیکی

دانشگاه علوم پزشکی شیراز

۱ مقدمه ای بر الگوی هدف آزاد

➤ مفاهیم کلیدی

۱. الگوی ارزشیابی هدف - آزاد در مقابل ارزشیابی هدف مدار است.
۲. اسکریون ارزشیابی هدف - آزاد را به عنوان جانشین برای ارزشیابی مبتنی بر هدف ارایه نکرده است بلکه آن را مکمل ارزشیابی مبتنی بر هدف می داند

➤ اهداف یادگیری

شما پس از مطالعه مطالب این بخش قادر خواهید بود:

۱. حداقل ۳ نفر از مدافعان الگوی هدف آزاد را نام ببرید.
۲. تاریخچه و تحولات الگوی هدف آزاد را شرح دهید.

۱,۱ مبنای الگوی هدف آزاد

اهمیت بحث ارزشیابی و ضرورت استفاده از الگوهای مختلف آن در نظام آموزشی بر هیچ کس پوشیده نیست؛ و همچنان که تایلر سه عنصر اصلی فرایند آموزشی را اهداف، تجارب یادگیری و شیوه های ارزشیابی بیان نموده است، ارزشیابی نیز جزئی از فرایند آموزشی به حساب آمده و از آن جدایی ناپذیر است. داده های حاصل از ارزشیابی برای برنامه ریزان بازخوردی فراهم می آورد که با واسطه ی آن می

توانند در زمینه ی بهبود برنامه های آموزشی و تصمیم های هوشمندانه ای را اتخاذ کنند. الگوی ارزشیابی هدف - آزاد در مقابل ارزشیابی هدف مدار است. در ارزشیابی مبتنی بر هدف، متخصصان ارزشیابی هم مترصد کیفیت هدف های برنامه آموزشی و هم علاقه مند به این هستند که بدانند تا چه میزانی آن هدفها تحقق یافته اند ولی در ارزشیابی هدف - آزاد، علاوه بر اینها بر بازده پیش بینی نشده برنامه آموزشی نیز تاکید می شود. اسکریون ارزشیابی هدف - آزاد را به عنوان جانشین برای ارزشیابی مبتنی بر هدف ارایه نکرده است بلکه آن را مکمل ارزشیابی مبتنی بر هدف می داند. این ارزشیابی با اثرات واقعی و نه اثرات مورد انتظار یک برنامه سر و کار دارد. که نقش عمده این الگو، پرهیز از جهت گیری و افزایش عینیت می باشد و هدف آن، معطوف به تاثیرات قصد نشده برنامه است انتظار می رود که با بررسی الگوی ارزشیابی هدف آزاد، بتوان از این الگو در زمینه های مختلف آموزشی با توجه به تحولات اخیر، استفاده نمود.

۱،۲ تاریخچه تحولات ، ابداع کننده و مدافعان الگوی ارزشیابی هدف- آزاد

تاریخچه الگوی هدف-آزاد اسکریون به سال (۱۹۶۷) برمی گردد که در این سال اسکریون الگوهای ارزشیابی رابه تکوینی و پایانی تقسیم بندی می کند. اما خود ارزشیابی به سبک علمی از قرن نوزدهم میلادی آغاز شده است.

مایکل اسکریون الگوی ارزیابی را به تکوینی و پایانی تقسیم می کند. که این تقسیم بندی بر سنجش آثار برنامه تاکید دارند. از مدافعان آن، مرکز مطالعات ارزیابی(دانشگاه کالیفر نیا) می توان اشاره کرد، که الگو های ارزشیابی را به هفت دسته تقسیم می کنند:

۱)الگوهای هدف گرا^۱

۲) الگوهای تصمیم گرا^۲

۳) الگوهای پاسخگویانه^۳

۴) الگوهای مبتنی بر طرح های تحقیق آزمایشی (برای تبیین رابطه کلی)^۴

۵)الگو های هدف آزاد^۵

۶) الگوهای مبتنی بر مدافعه^۶

۷) الگو های کاربردی^۷

-
- 1 Goal-oriented
 - 2 Decision- oriented
 - 3 Responsive- oriented
 - 4 Experimental- oriented
 - 5 Goal-free
 - 6 Advocacy-oriented
 - 7 Utilization- oriented

از جمله مدافعان دیگر الگو، ورتن و ساندرز (۱۹۸۷) می باشند که الگوهای ارزشیابی را شش دسته تقسیم بندی کردند:

- ۱) الگوهای هدف گرا
- ۲) الگوهای مدیریت گرا
- ۳) الگوهای مصرف کننده گرا
- ۴) الگوهای مبتنی بر نظر خبرگان
- ۵) الگوهای مبتنی بر مدافعه
- ۶) الگوهای طبیعت گرایانه یا مشارکتی^۸

در این دسته بندی می توان به الگوی مصرف کننده گرا اشاره کرد که در آن الگوی اسکریون و سیستم های ارزیابی تحلیل برون داد گنجانده شده است.

از دیگر مدافعان الگو، هاوس (۱۹۸۸) می باشد که الگوهای ارزشیابی را به هفت دسته تقسیم می کند:

- ۱) الگوهای هدف گرا
- ۲) الگوهای مدیریت گرا
- ۳) الگوهای هدف- آزاد
- ۴) الگوهای مبتنی بر نظر خبرگان
- ۵) الگوی اعتبار سنجی یا الگوهای مبتنی بر مدافعه
- ۶) الگوی اجرای عمل
- ۷) الگوی طبیعت گرایانه و مشارکتی

➤ آزمون

۱- ابداع کننده الگوی هدف آزاد چه کسی است؟

الف) اسکریون ب) استافل بیم

ج) هاوس د) ساندرز

گزینه "الف" صحیح است

۲- تایید الگوی هدف آزاد:

- الف) بر افزایش غیبت است. ب) بر کاهش غیبت است.
ج) بر افزایش اهداف آموزشی است. د) بر تقدم اهداف آموزشی است.

جواب "ب" صحیح است

۲ مبانی الگوی هدف آزاد

➤ مفاهیم کلیدی

۱. الگوی ارزشیابی هدف-آزاد ابتدا درباره کلیه آثار برنامه ، بدون توجه به اهداف آن قضاوت می کند.
۲. مخاطبان اصلی این الگو ، مصرف کنندگان نتایج برنامه هستند.
۳. در این الگو توجه ارزیابی به آثار واقعی برنامه و نه آثار مورد انتظار است.

➤ اهداف یادگیری

شما پس از مطالعه مطالب این بخش قادر خواهید بود :

۱. مبانی نظری الگوی هدف آزاد را از نظر اسکریون شرح دهید.
۲. اهداف الگوی هدف آزاد را شرح دهید.
۳. سه نوع از ابزارهای جمع آوری اطلاعات در این الگو را توضیح دهید.

۲,۱ مبانی نظری الگو

عامل ارزشیابی در الگوی هدف-آزاد می تواند به اثرات برنامه توجه نماید و بر بازده یا برون داده متمرکز شود که به آن قضاوت بر اساس ملاک های بیرونی می گویند. هوس،هدف ها، مخاطبین اصلی، فرضیه های بنیادین، روش (متدولوژی) نتایج و سوال های نوعی را به عنوان محور های اساسی بازشناسی این الگو از سایر الگوها مطرح کرده است. الگوی ارزشیابی هدف-آزاد، درباره ی تمام آثار برنامه می پردازد. بنابراین الگوی ارزشیابی هدف-آزاد ابتدا درباره کلیه آثار برنامه بدون توجه به اهداف آن قضاوت می کند و مخاطبان اصلی این الگو مصرف کنندگان نتایج برنامه هستند و در این الگو توجه ارزیابی به آثار واقعی برنامه است و نه آثار مورد انتظار.

باید گفت که الگوی ارزشیابی هدف-آزاد در پی آن هست تا به مصرف کنندگان از کم و کیف برنامه خبر دهند و آنها را متقاعد سازند که فعالیتهای مختلف کار درستی بوده است. حاصل کار این الگوی ارزشیابی آن است که در ابتدا تلاشی شود که خواست مصرف کنندگان در برنامه وارد شود و در پایان نیز سعی شود به طرق مختلف و با ارزشیابی برنامه آموزشی نشان داده شود که تا چه میزان به درخواست ها و نیاز های مصرف کنندگان توجه شده است. اسکریون تلاش کرد تا نشان دهد که برنامه ریزان با وجود همه کمکهایی که از ارزشیابی دریافت می کنند، باز هم به تدارک برنامه هایی دلخوش می دارند که ناقص هستند. بنابراین عمل آنها به پیامد هایی می انجامد که مفید یا

مضر باشند، پس از ارزشیابی باید از این فایده یا ضررهای پیش بینی نشده خبر دهد؛ یعنی ارزشیابی ارزش امور مختلف و فعالیت های مختلف را تعیین کند.

اسکریون در دفاع از ارزشیابی هدف-آزاد خود می گوید « هدف های آموزشی را نباید چشم بسته پذیرفت، بلکه باید آنها را مانند چیزهای دیگری مورد ارزشیابی قرار داد » و همچنین می گوید « هدف های آموزشی صرفاً الفاظ هستند و به ندرت به مقاصد اصلی یک برنامه یا تغییرات مورد نظر را نشان می دهند. یکی از نتایج اصلی شیوه ی ارزشیابی هدف-آزاد آنست که به عامل ارزشیابی بی وسعت دید بیشتری می دهد تا نتایج حاصل از اجرای یک برنامه ، نتایج خواسته شده و ناخواسته از آن را مورد ارزشیابی قرار دهد.

۲,۲ اهداف الگو و متغیرهای اصلی الگو

✓ اهداف

۱. بررسی پیامدهای قصد نشده
۲. بررسی میزان تحقق اهداف قصد نشده
۳. تدارک اطلاعات مفید درباره فرآورده های آموزشی برای کمک به تصمیم گیری بر انتخاب و خرید این فرآورده

✓ متغیرهای اصلی الگو

۱. مصرف کنندگان برنامه های آموزشی
۲. آزمودن فرآورده ها و ابزارهای مربوطه
۳. فارغ بودن از سوگیری در تحلیل ها
۴. شواهد مربوط به اثر بخش بودن و مورد نیاز بودن

۲,۳ ابزارهای جمع آوری داده ها

با توجه به اینکه روش مورد استفاده در الگوی ارزشیابی هدف-آزاد روش کیفی می باشد، روش های گردآوری داده های کیفی شامل سه نوع می باشد:

۱. مصاحبه های عمقی
۲. مشاهده مستقیم
۳. داده های کلامی مکتوب (حاصل از اسناد و مدارک، گزارش ها و پاسخ های داده شده به پرسشنامه).

با توجه به اینکه مخاطبان این الگو، مصرف کنندگان برنامه می باشند، با استفاده از این روش ها، ارزشیابی باید به طور مستقیم با همکاران آموزشی در نظام مورد ارزشیابی تماس حاصل نماید.

۲,۴ روش های تحلیل داده ها

روش های مورد استفاده در این الگو شامل شیوه های مردم شناسی و ره یافت های کل گرا و به طور کلی روش های کیفی و بررسی روابط علت و معلولی است. اسکریون برای ارزیابی آثار غیره منتظره پیشنهاد کرده است که از روش های آزمایش و شبه آزمایشی برای قضاوت در باره آنها استفاده شود. علاوه بر آن روش های کل گرا را توصیه می کند. همچنین می توان از شیوه مشاهده آزمودنیها به روش شمارش کامل یا روش نمونه گیری استفاده شود. که این موضوع به نوع تحلیل و تفسیر داده های ارزشیابی بستگی دارد. بنابراین ارزشیابی بر اساس نقش و هدف ارزشیابی و نوع پرسش های ارزیابی و همچنین نوع داده های گرد آوری شده (کیفی یا کمی) نوع تحلیل داده ها را مشخص سپس نحوه تفسیر آنها را بیان می کند.

۲,۵ منابع کسب اطلاعات الگو و چگونگی استفاده از یافته ها

برای کسب اطلاعات می توان به محیط واقعی که برنامه در آن اجرا می شود مراجعه کرد که در این محیط ها با توجه به روش های مشاهده، مصاحبه می توان اطلاعات مفیدی را درباره الگو کسب کرد. در الگوی ارزشیابی هدف-آزاد، از یافته های مورد نظر می توان برای گزارش به مصرف کننده، تولید فرآورده ها، انتخاب فرآورده برای توزیع استفاده کرد

➤ آزمون

۱- ارزشیابی هدف آزاد به عامل ارزشیابی :

- (الف) سرعت و دقت می دهد. (ب) وسعت دید بیشتر می دهد.
(ج) هدف های بیشتر می دهد. (د) تمام موارد

گزینه "ب" صحیح است.

۲- کدامیک از روش های زیر برای جمع آوری داده ها در ارزشیابی هدف آزاد استفاده می شود؟

- (الف) مصاحبه عمقی (ب) مشاهده مستقیم
(ج) اسناد و گزارش (د) تمام موارد

گزینه "د" صحیح است.

۳ مزایا و محدودیت های الگوی هدف آزاد

➤ مفاهیم کلیدی

۱. یکی از مشکلات عمده در استفاده از الگو، ارزش گذاری بر روی یافته های حاصل از عمل ارزشیابی است.
۲. الگوی ارزشیابی هدف آزاد، به قضاوت درباره تمام آثار برنامه می پردازد.

➤ اهداف یادگیری

شما پس از مطالعه مطالب این بخش قادر خواهید بود :

۱. مزایا و محدودیت های الگوی هدف آزاد را بیان نمایید.
۲. نحوه تحلیل نتایج الگوی هدف آزاد را با ذکر مثال بیان نمایید.

۳,۱ محدودیت های الگو

۱. هزینه زیاد
۲. عدم قابلیت واریسی مجدد
۳. عدم ارتباط بین برنامه و نیازهای مصرف کنندگان برنامه
۴. از محدودیت دیگر این الگو آن است که ارزشیابی نتایج حاصله همواره امکان پذیر نیست و دیگر اینکه سوال هایی همچون چگونگی قضاوت و آنچه فراگیران باید ارزشیابی کنند را بدون پاسخ می گذارد .

۳,۲ مزایای الگو

از نکات مثبت این الگو آنست که بر اساس موقعیت و عملکرد پیش بینی نشده استوار است و می تواند زمینه ابتکار و نوآوری علمپاتی را برای مجریان و برنامه ریزان به همراه داشته باشد. از نکات مثبت دیگر، آن است که ارزشیابی هدف-آزاد جامع تر از سایر روش های ارزشیابی و از جمله ارزشیابی هدف-مدارتابلر است؛ زیرا عامل ارزشیابی در مورد کلیه رفتار ارزشیابی شوندگان در برنامه تأثیرات خواسته شده و ناخواسته اطلاعاتی را بدست می دهد.

همچنین این الگو در مورد برنامه های استاندارد نشده مفید و مناسب واقع شود؛ زیرا در این الگو اهداف برنامه را مشخص نمی کند، بلکه پس از جمع آوری اطلاعات به استنتاج نتایج می پردازد. از مزایای دیگر الگو این است که به اهمیت ناخواسته و درک تجربه یادگیری اذعان دارد و دیگر اینکه بدون نیاز به داشتن اطلاعاتی پیرامون هدف مطلوب، امکان ارزشیابی وجود دارد.

۳,۳ نقدی بر الگوی ارزشیابی هدف-آزاد

یکی از مشکلات عمده در استفاده از الگو، ارزش گذاری بر روی یافته های حاصل از عمل ارزشیابی است. اگر نتایج بدون هدف های استفاده برنامه ی آموزشی جمع آوری شوند، چگونه می توان نتایج مطلوب و غیر مطلوب برنامه را از هم تفکیک نمود. اگرچه اسکریون به این انتقاد پاسخ می دهد و می گوید که نتایج مشاهده شده باید با نیاز های مشخص شده مصرف کننده برنامه مورد مقایسه قرار گیرد.

➤ آزمون

۱- از محدودیت های الگوی هدف آزاد نمی باشد:

الف) هزینه زیاد (ب) خلاقیت و نوآوری کم

ج) فرا ارزشیابی (د) عدم قابلیت واریسی مجدد

گزینه "ج" صحیح است.

۲- کدامیک از الگوهای ارزشیابی زیر جامع تر است؟

الف) هدف آزاد (ب) مبنی بر هدف

ج) هر دو (د) هیچکدام

گزینه "الف" صحیح است.

خلاصه

الگوی ارزشیابی هدف - آزاد: این الگو توسط مایکل اسکریون عرضه شده است. وی در زمینه ارزشیابی آموزش به قصد کمک به مصرف کنندگان، به تمایز میان ارزشیابی تکوینی و تراکمی پرداخته و الگوی هدف - آزاد را ارایه کرده است. این الگو برخاسته از رویکرد مبتنی بر مصرف کننده و یک ارزشیابی تراکمی است، که به مدیران برای کمک به تصمیمات مفید و با ارزش در مورد برنامه آموزشی کمک می کند. به عبارت دیگر، ارزشیابی آموزشی فرایند تفسیر نتایج از طریق سنجش اطلاعات برای قضاوت در مورد اهداف کلی آموزش یا میزان موفقیت شرکت کنندگان در دوره آموزشی است.

الگوی ارزشیابی هدف - آزاد در مقابل ارزشیابی هدف مدار است. در ارزشیابی مبتنی بر هدف، متخصصان ارزشیابی هم مترصد کیفیت هدف های برنامه آموزشی و هم علاقه مند به این هستند که بدانند تا چه میزانی آن هدفها تحقق یافته اند ولی در ارزشیابی هدف - آزاد، علاوه بر اینها بر بازده پیش بینی نشده برنامه آموزشی نیز تاکید می شود. اسکرین ارزشیابی هدف - آزاد را به عنوان جانشین برای ارزشیابی مبتنی بر هدف ارایه نکرده است بلکه آن را مکمل ارزشیابی مبتنی بر هدف می داند. این ارزشیابی با اثرات واقعی و نه اثرات مورد انتظار یک برنامه سر و کار دارد. که نقش عمده این الگو، پرهیز از جهت گیری و افزایش عینیت می باشد و هدف آن، معطوف به تاثیرات قصد نشده برنامه است و از روش های کیفی، برای گردآوری اطلاعات استفاده می شود. مخاطبان اصلی این الگو، مصرف کنندگان اصلی این برنامه هستند، و این الگو بیشتر بر اثرات واقعی برنامه تاکید دارد تا اثرات مورد انتظار.

از مزایای این الگو آن است که براساس موفقیت و عملکرد پیش بینی نشده استوار است و می تواند زمینه نوآوری و ابتکار عملیاتی را برای مجریان و برنامه ریزان به همراه داشته باشد و این الگو به اهمیت اهداف ناخواسته و درک تجربه یادگیری اذعان دارد. از معایب این الگو آن است که ارزشیابی نتایج حاصله همواره امکان پذیر نیست و دیگر اینکه سؤال هایی همچون چگونگی قضاوت و آنچه فراگیران باید ارزشیابی کنند را بدون پاسخ می گذارد.

منابع

1. Worthen , Blaine R. and James R. Sanders. Educational evaluation alternative approaches and practical guidelines .New York longman.1987.
۲. آلن مری جی، وندی ام بن. مقدمه ای بر نظریه هایی اندازه گیری ترجمه دکتر علی دلور انتشارات سمت، چاپ اول پاییز ۱۳۷۴.
۳. مهجور دکتر سیامک رضا- ارزشیابی آموزشی نظریه ها، مفاهیم، اصول، الگوها. نشر ساسان چاپ ۱۳۷۶.
۴. بازرگان، عباس، ارزشیابی آموزشی، انتشارات سمت، چاپ پنجم، ۱۳۸۶
۵. سیف، علی اکبر، اندازه گیری و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی، انتشارات آگاه، چاپ دوم، ۱۳۷۶
۶. رهباندار، حمید، الگوهای ارزشیابی آموزشی و ارزیابی آزمون های پیشرفت تحصیلی، انتشارات آئین تربیت، چاپ اول، ۱۳۸۴
۷. موسی پور، نعمت الله، الگوهای ارزشیابی آموزشی فصلنامه تعلیم و تربیت، جلد اول، شماره ۳، ۱۳۸۲
۸. مهر محمدی، محمود، برنامه درسی نظر گاهها رویکرد ها و چشم اندازها، انتشارات آستان قدس رضوی، چاپ دوم، ۱۳۸۳
۹. خوی نژاد، غلامرضا، برنامه ریزی درسی برای تدریس و یادگیری بهتر، جی. گالن سیلور، ویلیام ام، الکساندر آرتور جی لوئیس، انتشارات آستان قدس رضوی، چاپ سوم، ۱۳۷۶.